

riment [DOrt.]. *Inexhaurible* [DOrt., i ja en obres de Josep Carner i MSoliver, de 1912 i entorn]. *Exhaust* [S. xvi, DAg. i AlCM; «esgotat, acabat», Ed-Fontserè, *CiFiNat.*, p. 171, i gloss.], pres d'*exhaustus*, part. pass. de *exhaurire*; *exhaustió* [exhaució, 1478]; *exhaustació* [DAg.]; *exhaustiu*, a exemple de l'angl. *exhaustive*.

Exhibició, exhibicionista, exhibir, V. haver Exhibirant, V. hilaritat Exhort, exhortació, exhortar, V. conhortar

EXHUMAR, pres del b. ll. *exhumare* id., derivat del ll. *humus* 'terra'. □ 1.ª doc.: 1904, Obrador; 1905, Bulbena. En b. llatí es troba almenys des del S. XIII, i d'allí ha passat a les diverses llengües modernes.

DERIV.: *Exhumació* [1905, Bulbena]. *Exhumador. Inhumar* [1868, SLitCosta], pres del ll. *inhumare*, que aplicat a les plantes ja va usar Plini. *Transhumància* [-ansa, 1905, Bulb.] i *transhumant, transumar*. *Humus* [1868], pres del ll. *humus*, com a terme tècnic de geologia i agricultura.

EXIGIR, pres del ll. *exigēre* 'fer pagar, cobrar', 'exigir, reclamar', derivat de *agēre* 'empènyer'. □ 1.ª doc.: doc. de 1388.

I altres textos de fi del S. XIV i primer terç del XV en DAg. i AlCM; *exigidor* adj. passiu, 1377. Tots els mots que citarem en aquest article són cultismes. *Exigent* [escr. Renaix.]; *exigència* [1695, Lacav.]; *exigible, exigibilitat. Exigu* [-iguo, 1803, Belv.], pres del ll. *exigūus* 'de talla escassa, curt, exigü'; *exigüitat. Exacció* [S. XIII, CostTort.], ll. *exactio, -onis*, 'acte d'exigir o fer pagar'; *exactor. Exacte* [1695, Lacav.], ll. *exactus* id., pròpiament participi passiu de *exigere* amb el sentit de allò que reclamem o exigim; *exactitud* [1695] *exactesa*.

D'altres verbs derivats d'*agere* en forma paral·lela a *exigere*, es prengueren els següents mots. *Pròdig* [mj. S. xv, Curial, Ausiàs], ll. *prodīgus* id., derivat de *prodīgēre* '(algú) empènyer davant seu', 'gastar profusament'; *prodigar* [1695]; *prodigalitat* [S. XIV], del ll. tardà *prodigalitas, -atis*; *prodigable, prodiguejar. Redacció* [1868, SLitCosta], ll. *redactio, -onis*, nom d'acció de *redīgēre* 'fer retornar', 'reduir (a cert estat)'; *redactor* [1868]; *redactor* [1868].

Transigir [1584, Diccionari d'Alcover i Moll; diccionari Lab. 1840], ll. *transīgēre* 'fer passar a través (d'alguna cosa)', 'concloure (un afer)', 'transigir'; com a terme de dret s'usa també com a tr.: «hem de transigir aquell plet», 1875, Felíu i Codina (*La Dida*, p. 70); *transigent, transigència; transacció* [fi S. XIII, CostTort. i doc. de 1278, AlCM], ll. *transactio, -onis*, nom d'acció de *transigere*; +*transaccional. Intransigent* [Lab. 1884], neologisme que sembla haver sorgit en cat. i cast., el 1873, com a qualificatiu dels federals insurgents, i d'ací va passar al fr. *intransigeant*, que apareix el 1875, on es va difondre gràcies al diari francès del mateix nom, fundat per Rochefort l'any 1880 (Schmidt, *BhZRPb.* LIV, 94-5), i llavors *L'Intransi-*

geant de Perpinyà; *intransigència* [1917, DOrt.].

EXILI, pres del ll. *exsiliūm* id., derivat de *exsilire* 'saltar enfora (anar a fora d'un lloc)', i aquest, de *sālire* 'saltar'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII *exil* (1285, etc.), i també de la forma *exili* ja apareix algun testimoni des del S. XIV i fins un poc abans.

«Si i avia negun que no pogué pagar la pena, poguessen-lo condemnar a presó o a *exil*, segons lur arbitri», Tortosa a. 1285 (*BABL* VII, 250); «él lo fé a si adur de l'*ixil* en la ciutat de Roma; e dien que él no fo *ixilat* mas ---», *VidesR* (P, f° 88v1, n. 96, on el ms. B posa *exelat*); en el 2r2 també hi ha *exilats* en P i *exellats* en B; *exilar* f° 8; i vegeu alguna altra cita del subst. i el verb en el *glossari*. D'*exili* se cita també algun passatge en Llull, en BMetge, etc.; també en AntCanals els trobem tots dos: «aquexa carrera --- per la qual fugits, camí és qui aporta a *hexil* e a càrcer perpetual», «com Lúcio Xilla, qui l'*exillà*, revocàs lo *exili*, aquest fon sol qui donà neguatiu al dit Lúcio Xilla: car no volch tornar» (*Scipió*, NCL., 80; *Providència*, NCL., 101.11; id., 101.21); «Condemnats --- a pena de *exili* temporal; e altres, de *exili* perpetual», doc. de Val., 1460 (Gual C., *CoHiCorAr.* IV, 489).

DERIV.: Del verb i participi a l'Edat Mitjana quasi són úniques les formes en *-lar* o *-llar* (d'*exiliat* cita un cas el DAg. en el *Curial*, i després en el XVII, etc.): «*exillats* són en est boscage, menyspreats, desobeïts, ublidats», Llull (*Blanq.* I, 207.11); «li foren toltes les mans e fo *exilada* de la terra d'ongria», «una dona que yo avia per muyler, per què yo vayg *exellat*», *Filla d. R. d'Hongria* (NCL. XLVIII, 47, 58); *exillar* AntCanals (*Providència*, 101.11, 101.28, *exellar* 101.15); *exillat* en els *Privilegis* d'Àneu, a. 1408 (*RFE* IV, 41); veg. altres cites de la forma *exellar* (en Llull, *Desclot*, etc.) i *exallar*, en aquests articles de l'AlCM; i encara: «com hi hagués ja cert passatge per Barbaria, e lo dit Rd. Mestra --- sobrevench-li una temptació molt fort --- stimant que per aquell gran peccat N. S. lo dampnaria --- quasi venc en punt de desesperació, e hac tanta dolor dins la sua ànima que *axallà* de part de fora e caygué en una gran malaltia», *Vida Coet. de R. Llull* (BDLC XV, 71; *BABL* VIII, 93); «aquest món --- és habitació de repò[r]s als pelegrins, qui són sens terra e casa pròpia en aquest món, e quaix *exellats*», BOliver (*Excitatori*, NCL., 149).¹

En moltes, si no totes, de les formes antigues, en particular totes aquelles que terminen en *-elar* i en algunes de les altres, hem de suposar que la *-x-* s'havia convertit en *š*; cf. oc. ant. *eissilb, eisselh, issilb; eissillar, -elhar* «détraire, ruiner, dévaster»; i també en català tenim formes com aquestes, de significat força evolucionat. D'una banda el mall. *eixellar* 'fer malbé', 'escapçar': «axí 's fan totes les unificacions, escapçant, axermant i *axellant* d'assí i d'allà», «no és ver qu'un balear o català, escrivint en català, se tanqui la porta per esser conegut i s'*exelli* les ales, de tal manera que 'l seu nom no puga prendre gens de volada dins el món de les lletres», *BDLC* VI, 200, 152.²

A l'Emp. i NE. en general, apareix la forma *aixaliar*,